

STORTINGET

Innst. 353 S

(2024–2025)

Innstilling til Stortinget
fra helse- og omsorgskomiteen

Dokument 8:201 S (2024–2025)

**Innstilling fra helse- og omsorgskomiteen om
Representantforslag fra stortingsrepresentantene
Sylvi Listhaug, Himanshu Gulati og Bård Hoksrud
om fritt brukervalg**

Til Stortinget

Bakgrunn

I dokumentet fremmes følgende forslag:

- «1. Stortinget ber regjeringen fremme forslag til nødvendige lovendringer for å pålegge alle kommuner å innføre godkjenningsmodellen for fritt brukervalg i helse- og omsorgstjenestene.
2. Stortinget ber regjeringen åpne opp for at private omsorgstilbydere kan konkurrere om å tilby tjenester på lik linje med offentlige tjenester innen eldreomsorgen.»

Det vises til dokumentet for nærmere redegjørelse for forslagene.

Komiteens merknader

Komiteen, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Kamzy Gunaratnam, Tove Elise Madland, Even A. Røed og Truls Vasvik, fra Høyre, Sandra Bruflot, Erlend Svardal Bøe og lederen Tone Wilhelmsen Trøen, fra Senterpartiet, Siv Mossleth og Kjersti Toppe, fra Fremskrittspartiet, Bård

Hoksrud, fra Sosialistisk Venstreparti, Marian Hussein, fra Rødt, Seher Aydar, fra Kristelig Folkeparti, Hadle Rasmus Bjuland, og fra Pasientfokus, Irene Ojala, viser til Dokument 8:201 S (2024–2025) om fritt brukervalg.

Komiteen viser til at statsråd Jan Christian Vestre har uttalt seg om forslagene i brev til komiteen av 28. april 2025. Brevet følger som vedlegg til denne innstillingen.

Komiteens flertall, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Senterpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Rødt, viser til Prop. 63 L (2021–2022) og Innst. 296 L (2021–2022) hvor lovregelen om godkjenningsordningen for fritt brukervalg ble opphevet, med ikrafttreden fra 10. juni 2022. Flertallet mener en lovfesting av fritt brukervalg ikke løser de utfordringer den kommunale helse- og omsorgstjenesten står overfor, og flertallet vil understreke at behovene for helse – og omsorgstjenesten først og fremst dekkes gjennom offentlige tilbud. Videre vil flertallet vise til at det var liten støtte til lovfesting av fritt brukervalg blant høringsinstansene i behandlingen av Prop. 63 L (2021–2022).

Flertallet vil peke på at kommunene i Norge er ulike, og for flertallet er det derfor viktig at den enkelte kommune selv avgjør hva som passer best, og at det ikke går på bekostning av den enkleste kommunes handlefrihet.

Flertallet vil også understreke erfaringene fra Sverige hvor en del av de ulike leverandørene gikk konkurs, og at kommunene da raskt måtte få på plass et liknende tilbud for å kunne tilby brukeren tjenester. Flertallet

tallet vil derfor understreke at dette ikke skaper stabile og forutsigbare tjenester til kommunens innbyggere.

Flertallet viser også til at det var regjeringen Solberg som innførte det nasjonale regelverket for fritt brukervalg i kommunen. Daværende statsminister Erna Solberg og daværende helseminister Bent Høie ga et intervju i Dagbladet 7. september 2020 i forbindelse med innføringen av fritt brukervalg hvor de to statsrådene uttalte at ordningen lager en «fast track for privatisering», og at målet med forslaget var å «gjøre det langt enklere for kommunene å privatisere tjenester». Flertallet merker seg at det ikke var et mål å øke kvaliteten i tjenestene, men at selve privatiseringen var formålet for forslaget.

Flertallet vil understreke at fremtidens utfordring er å ha nok kvalifisert arbeidskraft, derfor må god ressursbruk, fleksibel bruk av personell og en god og effektiv oppgavedeling være kommunens viktigste oppgaver.

Flertallet mener at en lovfesting av godkjenningsmodell for fritt brukervalg er både nødvendig og en feil vektlegging av private tilbud som løsning på utfordringene i den kommunale helse- og omsorgstjenesten. Flertallet erkjenner at fritt brukervalg uansett er en ordning som bare vil være aktuell i de mest folkerike kommunene, der det er marked for det, og ikke en løsning for innbyggere i distriktskommuner utover hele landet. Behovene for helse- og omsorgstjenester må etter flertallets syn først og fremst dekkes gjennom tilbud fra offentlige tjenesteytere. Flertallet vil understreke at kommunene i dag har mulighet til å velge ulike måter å drifte helse- og omsorgstjenesten på, det seg være i egenregi, i interkommunalt samarbeid eller med private leverandører etter helse- og omsorgstjenesteloven § 3-1.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Rødt vil også vise til de utfordringer det skaper for brukeren å skulle manøvrere blant ulike leverandører som best skal kunne dekke den enkeltes behov.

Komiteens medlemmer fra Høyre og Kristelig Folkeparti mener helse- og omsorgstjenesten må organiseres og utvikles med utgangspunkt i pasientenes behov, og at pasientene skal sikres et likeverdig tilbud av helse- og omsorgstjenester over hele landet. Disse medlemmer mener det er et viktig mål at alle skal få bestemme mest mulig over sin egen hverdag, og at valgfrihet gir mangfold og muligheter for pasienter, brukere og pårørende.

Disse medlemmer viser til at regjeringen Solberg i 2021 lovfestet en godkjenningsmodell for fritt brukervalg i den kommunale helse- og omsorgstjenesten. Disse medlemmer viser til at godkjenningsmodellen for fritt brukervalg var en juridisk ramme som gjorde at kommunene kunne innføre fritt brukervalg

enkler og raskere enn hvis hver enkelt kommune skulle ha utredet og laget disse rammene selv.

Disse medlemmer viser til Tromsø kommune, som i 2012 fattet et intensjonsvedtak i kommunestyret om å innføre fritt brukervalg i hjemmetjenesten, men fritt brukervalg ble ikke tilgjengelig for innbyggerne før i 2015. Bakgrunnen var at det tok lang tid å utrede og få på plass gode rammer som muliggjorde fritt brukervalg i kommunen. Godkjenningsmodellen for fritt brukervalg ville i dette tilfellet ha bidratt til at fritt brukervalg ble innført enklere og raskere.

Disse medlemmer viser til at regjeringen Støre i 2022 opphevet godkjenningsmodellen for fritt brukervalg, og disse medlemmer mener det var et tilbakeslag for valgfrihet, mangfold og brukermedvirkning i helse- og omsorgstjenesten. Disse medlemmer mener brukermedvirkning er viktig for å forbedre og øke kvaliteten i helse- og omsorgstjenesten.

Disse medlemmer mener det må være opp til hver enkelt kommune å bestemme om de vil ha fritt brukervalg i sine helse- og omsorgstjenester, og om de vil benytte seg av en godkjenningsmodell for fritt brukervalg.

Disse medlemmer mener at godkjenningsmodellen for fritt brukervalg, slik regjeringen Solberg innførte i 2021, bidrar til at kommunene enklere og raskere kan innføre fritt brukervalg i helse- og omsorgstjenesten, fremfor at hver enkelt kommune skal utrede og lage disse rammene selv.

Disse medlemmer fremmer følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen gi flere av landets eldre økt valgfrihet ved å innføre et standardisert regelverk kommunene kan bruke for å åpne for valgfrihet innen hjemmetjenester og hjemmesykepleie, og komme tilbake til Stortinget på egnet måte.»

Komiteens medlemmer fra Sosialistisk Venstreparti, Rødt og Pasientfokus understreker at det viktigste for alle hjelpetrequende er en trygghet om at de får hjelp på det tidspunkt de trenger hjelp, og at de ikke havner på en lang venteliste. Dette er brukernes førstevalg, og overordnet hvem som leverer tjenesten. For å imøtekomme dette hensyn er det avgjørende at de folkevalgte politiske organer prioriterer fellesskapsløsninger i offentlige budsjetter. Å nedlegge nærskolen, sykehjemmet eller barnehagen er i de fleste tilfeller manglende respekt for innbyggernes egne valg.

Disse medlemmer viser til at brukerne er opp-tatt av få tilstrekkelig hjelp (nok timer, faglighet mv.), og at tjenesten har tilstrekkelig fleksibilitet. Sykelighet og hjelpebehov varierer dag for dag, og de hjelpetrequende må få avgjørende innflytelse på hvordan de får hjelp, og hvilken hjelp som gis. For disse medlemmer er denne brukerrinnflytelsen viktig.

Disse medlemmer understreker at å avvikle anbud og konkurranseutsetting av helse- og omsorgstjenester vil være det viktigste bidraget til å respektere den enkeltes brukervalg. Anbud overstyrer brukernes valg. Et anbud kan resultere i at brukerne påtvinges en kommersiell drifter i stedet for den ideelle drifter som opprinnelig ble valgt, f.eks. Kirkens Bymisjon. I verste fall kan tilbudet bli nedlagt, jf. anbudsprosessen til Helse Sør-Øst innen russektoren og Oslo kommunes anbud på bolig med oppfølgingstilbud til personer over 18 år.

Komiteens medlemmer fra Høyre og Fremskrittspartiet viser til at stadig flere eldre lever lenger og har ulike ønsker og behov. Disse medlemmer mener derfor det er avgjørende at eldreomsorgen i større grad tilpasses den enkeltes situasjon og preferanser, og at valgfrihet må være et bærende prinsipp i utformingen av fremtidens helse- og omsorgstjenester.

Disse medlemmer viser til at det i dager frivillig for kommuner å innføre fritt brukervalg, noe som gir store forskjeller i tjenestetilbudet avhengig av bosted. Disse medlemmer mener at alle eldre bør ha lik rett til å velge mellom kvalifiserte tjenesteleverandører, uavhengig av hvilken kommune de bor i.

Disse medlemmer viser til erfaringer fra blant annet Oslo og Danmark, hvor fritt brukervalg har ført til økt brukertilfredshet og større fokus på kvalitet i tjenestene. Disse medlemmer understreker at det er innholdet og kvaliteten i tjenestene som bør være avgjørende, ikke om tilbudet leveres av offentlige, private eller ideelle aktører.

Disse medlemmer mener at konkurranse mellom ulike leverandører bidrar til bedre tjenester, innovasjon og mer effektiv bruk av ressursene. Samtidig er det avgjørende at det stilles strenge krav til kvalitet og godkjenning, slik at alle leverandører holder et høyt faglig nivå.

Disse medlemmer viser til Kantars helsepolitiske barometer for 2025 som slår fast at et stort flertall i befolkningen mener det ikke spiller noen rolle om det er private, ideelle eller offentlige helseaktører som leverer helsetjenestene, så lenge man får offentlig finansiert hjelp og behandling når man trenger det.

Komiteens medlem fra Fremskrittspartiet fremmer på denne bakgrunn følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen fremme forslag til nødvendige lovendringer for å pålegge alle kommuner å

innføre godkjenningsmodellen for fritt brukervalg i helse- og omsorgstjenestene.»

«Stortinget ber regjeringen åpne opp for at private omsorgstilbydere kan konkurrere om å tilby tjenester på lik linje med offentlige tjenester innen eldreomsorgen.»

Forslag fra mindretall

Forslag fra Høyre og Kristelig Folkeparti:

Forslag 1

Stortinget ber regjeringen gi flere av landets eldre økt valgfrihet ved å innføre et standardisert regelverk kommunene kan bruke for å åpne for valgfrihet innen hjemmetjenester og hjemmesykepleie, og komme tilbake til Stortinget på egnet måte.

Forslag fra Fremskrittspartiet:

Forslag 2

Stortinget ber regjeringen fremme forslag til nødvendige lovendringer for å pålegge alle kommuner å innføre godkjenningsmodellen for fritt brukervalg i helse- og omsorgstjenestene.

Forslag 3

Stortinget ber regjeringen åpne opp for at private omsorgstilbydere kan konkurrere om å tilby tjenester på lik linje med offentlige tjenester innen eldreomsorgen.

Komiteens tilråding

Komiteens tilråding fremmes av medlemmene i komiteen fra Arbeiderpartiet, Høyre, Senterpartiet, Sosialistisk Venstreparti, Rødt, Kristelig Folkeparti og Pasientfokus.

Komiteen har for øvrig ingen merknader, viser til representantforslaget og rå Stortinget til å gjøre følgende

vedtak:

Dokument 8:201 S (2024–2025) – Representantforslag fra stortingsrepresentantene Sylvi Listhaug, Himanshu Gulati og Bård Hoksrud om fritt brukervalg – vedtas ikke.

Oslo, i helse- og omsorgskomiteen, den 20. mai 2025

Tone Wilhelmsen Trøen

leder

Erlend Svardal Bøe

ordfører

DET KONGELIGE
HELSE- OG OMSORGSDEPARTEMENT

Statsråden

Helse- og omsorgskomiteen
Stortinget
0026 OSLO

Deres ref
2025/1463

Vår ref
25/1643-

Dato
28. april 2025

Dokument 8:201 (2024-2025) – representantforslag om fritt brukervalg

Jeg viser til brev fra helse- og omsorgskomiteen av 10. april d.å. med representantforslag fra stortingsrepresentantene Sylvi Listhaug, Himanshu Gulati og Bård Hoksrud om fritt brukervalg – Dokument 8:201 S (2024-2025). Det bes om min uttalelse til forslagene som er omtalt under.

Forslag 1;

1. Stortinget ber regjeringen fremme forslag til nødvendige lovendringer for å pålegge alle kommuner å innføre godkjenningsmodellen for fritt brukervalg i helse- og omsorgstjenestene.

Svar:

Gjeldende regler om offentlige anskaffelser og statsstøtte gir kommunene anledning til å innføre godkjenningsordninger for fritt brukervalg dersom de ønsker det. Det er derfor ikke nødvendig å regulere en slik ordning i helselovgivningen for å gjennomføre dette.

Høsten 2020 gjennomførte departementet likevel en høring av forslag om ny helse- og omsorgstjenestelov § 3-11 med en lovfesting av en godkjenningsmodell for fritt brukervalg som kommunene kunne velge å benytte seg av. Lovendringen ble vedtatt av Stortinget 11. juni 2021 etter behandling av Prop. 116 L (2020-2021), og trådte i kraft 1. september 2021. Bestemmelsen regulerte en godkjenningsmodell som gikk ut på at brukeren kunne velge mellom leverandører som er godkjent av og har kontrakt med kommunen. Kommunen kunne ikke sette tak på antall leverandører eller angi en søknadsfrist. Lovbestemmelsen ga ikke plikt for kommunene til å innføre fritt brukervalg.

Denne regjeringen foreslo i Prop. 63 L (2021-2022) å oppheve lovregelen om godkjenningsmodell for fritt brukervalg. I proposisjonen ble det vist til at en lovfesting var både unødvendig og en feil vektlegging av private tilbud som løsning på utfordringene i den

kommunale helse- og omsorgstjenesten. Behovene for helse- og omsorgstjenester skulle først og fremst dekkes gjennom tilbud fra offentlige tjenesteytere. Stortinget vedtok opphevingen med ikrafttreden 10. juni 2022.

Det framgår også av proposisjonen at det blant høringsinstansene var liten støtte til å lovfeste en slik modell. Flere av høringsinstansene, blant annet KS og Helsedirektoratet, mente at en lovendring ikke ville være den beste måten å få flere kommuner til å innføre fritt brukervalg. Det ble pekt på at kommunene allerede har et tilstrekkelig handlingsrom i eksisterende lovverk til å gjennomføre fritt brukervalg etter den modellen som passer den enkelte kommune best, og at informasjon om erfaringer fra andre kommuner som har tatt i bruk fritt brukervalg, kurs og gode veiledere vil føre til en bedre måloppnåelse. Det ble også påpekt at en lovendring vil innebære en innskrenkning av kommunens handlefrihet.

Det ble videre vist til at et stort antall leverandører vil gjøre det vanskeligere for brukerne å orientere seg og gjøre seg opp en kvalifisert mening om hvilken leverandør som best kan dekke den enkelte brukers behov. I høringen viste flere kommuner til erfaringen fra Sverige om at en del private tilbydere gikk konkurs. Dette innebar at kommunene måtte ha et tilsvarende tilbud i beredskap for raskt å kunne tilby nødvendige tjenester til brukerne. Samtidig vil muligheten for at virksomhetene går konkurs ha en negativ innvirkning på brukernes mulighet til å motta stabile og forutsigbare tjenester.

Jeg mener at disse motforestillingene fremdeles står seg og at det bør være opp til den enkelte kommune å beslutte om det er ønskelig å innføre godkjenningsordninger for fritt brukervalg som supplement til egenregi eller anskaffelser. Noen kommuner er best tjent med å tilby tjenestene selv, mens andre ser nytten av ulike former for samarbeid med private tjenesteytere. Dette kan blant annet avhenge av kommunens størrelse, hvor i landet tilbudet skal ytes og hvilke tjenester det er snakk om. Jeg vil derfor advare mot å pålegge kommunene en plikt til å organisere sitt tjenestetilbud på en bestemt måte.

Både befolkningssammensetningen og kompetansebehovet i samfunnet er i endring. Vi kommer til å mangle helsepersonell i framtiden. Det er de samme begrensede menneskelige ressursene som skal jobbe i både offentlig og privat helse- og omsorgstjeneste. Mangelen på kompetent arbeidskraft er ventet å bli vesentlig større framover. Denne regjeringen vil derfor legge bedre til rette for god ressursbruk, fleksibel bruk av personell og effektiv oppgaveløsning i kommunesektoren. Vi må gi kommunene større frihet til å innrette tjenestene slik at innbyggerne kan få mer velferd for hver krone og for hver ansatt.

Forslag 2;

2. Stortinget ber regjeringen åpne opp for at private omsorgstilbydere kan konkurrere om å tilby tjenester på lik linje med offentlige tjenester innen eldreomsorgen.

Svar:

Jeg mener som nevnt at den enkelte kommune selv skal bestemme i hvilken grad og på hvilken måte private omsorgstilbydere kan involveres i eldreomsorgen. Det er allerede åpning i lovgivningen for at kommuner kan involvere private omsorgstilbydere på ulike måter,

også gjennom bruk av godkjenningsmodeller for fritt brukervalg. Jeg ser derfor ikke behov for å utrede eller foreslå lovendringer innen dette området.

Med hilsen

A handwritten signature in blue ink, appearing to read 'Jan Christian Vestre', written in a cursive style.

Jan Christian Vestre

